№ 52 ՇԱԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 11 **1891** ՇԱԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 11 № 52

ՏԱՍՆ ԵՒ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ՍՈՒՐԲ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ հայ օրիորդաց ուսումնարանի վարչութիւնը ամսիս 12-ին, կիրակի օրը՝ կատարելու է Մողնու եկեղեցում հոգեհանգիստ ի Տէր հանգուցեալ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ամենայն հայոց և սրբազնագոյն ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ Տ. Տ. ՄԱԿԱՐԻ, հիմնադրի ուսումնարանիս:

Սուրբ պատարագը սկսվելու է $10^1/_2$ ժամին: Երգելու է ուսումնարանիս սանուհիների երգեցիկ խումբը:

Նախագահ վարչութեան Դ. ա. ք. Խարազեանց: 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանսիական ցուցահանդէսը Մոսկվայում. Նամակ Վաղարշապատից. Նամակ Բաթումից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ճգնաժամն Անգլիայում. Օտարազգի փաշաները Թիւրքիայում. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պարսկաստանի վաճառականութեան մասին.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ

—

Պէտք է աւելացնել, որ կան մի քանի հիանալի պատկերներ էլ, որոնց վրա մարդու աչքը հանգստանում է շրջապատող անբովանդակութիւնից յետոյ: Արդարութեան համար պէտք է այն էլ աւելացնել, որ մարմին նկարելում ֆրանսիացի նկարիչները շատ առաջ են գնացել: Այցելուներից շատերը, մանաւանդ «չորս տասը» տարին անցկացրածներն ու կաֆէ շանտանների մշտական յաճախորդները ուրախութեամբ կանգ են առնում այդ պատկերների առաջ:

Գրքերի բաժանմունքում ուշադրութեան արժանի է ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահ Կարնոյի հանդէս դրած մի փառակազմ գիրք, որ 1889 թւին նրան ընծայել են Պարիզի աշխարահանդիսի էկսպօնենտները:

Լուսանկարների բաժանմունքում աչքի է ընկնում լուսանկար Նադարի մասը, իր կենդանի, նուրբ և գեղարուեստական լուսանկարներով:

Ոսկեղէնի և թանգագին քարերի բաժանմունքը, ի հարկէ, իր փայլով շլացնում է, բայց հասարակութեան խօսակցութեան առարկայ էր դարձել աւելի իր առասպելական բարձր գներով: Մի բրիլեանտի խաչն արժէ 750,000 ֆրանկ, մի քորոց, մեծ յակինթով, արժէ 260,000 ֆրանկ: Հասկացողներն ասում են, որ այդ շատ թանգ է:

Թանգութեան կողմից յետ չեն մնում և միւս բաժանմունքները, որ բաւական զարմանալի է, որովհետև այս ցուցահանդէսի գլխաւոր նպատակն է ցոյց տալ ռուս հասարակութեան ֆրանսիական ապրանքների էժանութիւնը: Տեսնենք, գուցէ միայն սկզբումն են այդպէս վարվում:

Ամենից աւելի երկար կանգ էին առնում ինքնաշարժ (աւտոմատիական) խաղալիքների մօտ, որոնք պարում, ածում, պտոյտ էին գալիս այցելուների առաջ: Այդ խաղալիքներից մեծ մասը ներսում մեքենայ ունեն, որ լարվում է ժամացոյցի նման. այդ մեխանիզմն է, որ շարժում է խաղալիքները: Խաղալիքներն էլ թանգ արժեն. օրինակ, կատուի համար 14 րուբլի էին ուզում: Զարմանալի ճարտարութեամբ են շինված և երգող արուեստական թռչունները. սկզբում շտապով մօտներով անցնելիս չը նկատեցի, որ նրանք արուեստական են:

Շատ շքեղ և գեղեցիկ են հանդէս դրված կանանց հագուստները և զգեստի զանազան պարագաները: Վայ հարուստ ու պսակված տղամարդկանց:

Գլխաւոր պավիլիօնին գեղեցկութիւն ու փայլ են տալիս ապակեղէնի, բրօնզեղէնի ու արծաթեղէնի բաժանմունքները:

Առհասարակ պէտք է նկատել, որ հիանալի են շռայլութեան առարկաներն ընդհանրապէս և մանաւորապէս այն բաները, որոնց համար հարկաւոր են նրբութիւն ու շքեղութիւն:

Կենդանութիւն կար և «մեքենաների միջանցքի» ծայրում, չը նայելով որ այդ կողմերը առհասարակ դատարկ էին: Այդտեղ մի քանի ֆրանսիուհիներ, ազգային հագուստ հագած, ծախում էին խմորեղէն, որոնց այդտեղ էլ, հէնց հասարակութեան աչքի առաջ պատրաստում են: «Համեցէք, պարոն, բոլորովին տաք է», լսվում է անդադար ուրախ ու շարժուն ֆրանսուհու ճռուողը և հասարակութիւնը նրա խաթրը չէ կոտրում: Աւելի մի էին ֆրանսիական (Անսարի) և ռուսաց րեստօրանները, երևի նրա համար, որ միւս մասերը դատարկ էին: Բացի դրանից, մոսկվացիք սիրում են ուտել-խմել:

Հասարակութիւնը, ինչպէս երևում էր, հիասթափված էր: Տեսնելու բան քիչ կար. այն էլ մեծ մասը ժամի 7-ի մօտ ծածկեցին: Իսկ հասարակութիւնը ներս էին թողել ժամի 6-ին: Իրիկնամութը՝ իր տխրեցնող ազդեցութեամբ, անտանելի հիւսիսային եղանակը, շրջապատող դատարկութիւնը, հիւսիսի որդիների համեմատաբար սառն արիւնը այն հետևանքն ունեցան, որ ցուցահանդէսը երեկոյեան բոլորովին ֆրանսիական ցուցահանդէսի նման չէր: Զարմանալի է, որ ցուցանդիսի վարչութիւնը հարկաւոր չէր համարում բանեցնել լուսաւոր շատրուանները, որոնք միայն կարող էին հետաքրքրել այցելուներին երեկոյեան, մինչդեռ ժամի 5-ից առաջ հրաւիրվածների համար երկու անգամ բաց թողեցին շատրուանները:

Պէտք է առհասարակ նկատել, որ ֆրանսիացիներից ամենքը աւելի ուշադրութիւն էին սպասում դէպի հասարակութիւնը: Ոչ ոք չը կար, որին մարդ դիմէր, մի բան հարցնէր կամ խնդրէր: Իսկ ամենազարմանալին այն էր, որ հասարակութիւնը ներս թողեցին ոչ թէ ժամի 5-ին, ինչպէս յայտարարված էր, այլ ժամի 6-ին, այդպիսով յայտարարած ժամանակին եկած հասարակութիւնը ստիպված էր մի ժամ աւելի սպասել անձրևի տակ: Բազմամարդ ամբոխը հաւաքված ցուցահանդիսի առաջ սպասում է դեռ ժամի 1-ից: Պէտք է ենթադրել, որ այդ միայն սկզբումն է, յետոյ կը փոխվի: Գուցէ Մոսկվայի ցուրտ եղանակն էր վատ ազդել ֆրանսիացիների վրա, այնպէս որ նրանք մոռացել էին իրանց սովորական մարդավարութիւնը:

Արդարութեան համար պէտք է աւելացնել, որ ֆրանսիացիները ուրախութեամբ կը յետաձգէին ցուցահանդիսի բացումը, եթէ այդ կարելի լինէր: Պէտք է այն էլ յիշել, որ այդ աննպաստ պայմաններումն էլ ֆրանսիականութիւնը աչքի էր ընկնում: Հանդէս դրված առարկաներին հսկելը յանձնել են բանուորների մի ընկերութեան (артель): Բանուորները հեռուից հսկում են, որ բան չը կորչի, էլ ուրիշ ոչինչ: Ոչ յայտարարութիւններ կան, թէ արգելվում է ձեռք տալ հանդէս դրված առարկաներին, ոչ էլ հսկողներն են ձեզ վրա յարձակվում «нельзя трогать» գոռալով: Մի ռուս ինտելիգենտ յիշելով 1882 թւի ռուսաց ցուցահանդէսը, ուրտեղ արգելված է եղել բաներին ձեռք տալ, և տեսնելով որ ճենապակէ (фарфоръ) թանգագին ամանների մօտ այդ ժամանակ ոչ ոք չէ հսկում, նկատեց. «երևում է, որ Պարիզում ուրիշի սեփականութիւնը աւելի են յարգում, թէ չէ այսպէս ապահով չէին լինի»:

Ով որ ժամի 9-ից առաջ տուն գնաց՝ հիասթափված գնաց, իսկ ով որ մնաց և տեսաւ լուսաւոր շատրուանների հրաշալի տեսարանը, թողութիւն տուեց կարգադրիչների բոլոր պակասութիւններին: Արժէ հէնց միայն այդ շատրուանների համար գնալ ցուցահանդէս: 9 շատրուանից (մէկը կենտրոնում, 8-ը կողքերից) խփող ջուրը լուսաւորվում է գոյնզգոյն էլեկտրական լուսով: Էլէկտրական լոյսը լուսաւորում է ջուրը աւազանի տակ շինած սենեակից: (Ցուցահանդէսը առհասարակ էլէկտրականութեամբ է լուսաւորվում):

Երէկ, քամու պատճառով ջուրն այնքան բարձր չէր խփում (խաղաղ եղանակին 10 սաժէն բարձրութեամբ է խփում կենտրօնական շատրուանի ջուրը), բայց էլի տեսարանը սքանչելի էր: Ահագին փրփուրի կօնուսը ներկվում էր յաջորդաբար ծիածանի բոլոր գոյներով, երբեմն ամբողջ կօնուսը մի գոյնով էր ներկվում—հիանալի, նուրբ, ֆանտաստիկական գոյնով,—երբեմն զանազան հրաշալի գոյներ իրար էին խառնվում: Մնացած

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

II

Այս բերքերից յետոյ մի բերք, որից Պարսկաստանը ստանում է բաւական շահ և որից մեծ քանակութեամբ արտահանվում է աւելի դէպի Չինաստան և Հնդկաստան՝ ա փ ի ո ն ն է: Նա մշակվում է Եազդի, Սպահանի, Համադանի և Շիրազի գաւառներում: Արևելեան Պարսկաստանի խեղճ և շրջահայեաց կուսակալ Զիլլի-Սուլթանը այս անգամ էլ հանդիսանում է որպէս գործնական մի մարդ և նրա շնորհով շատ զարգացել է Արևելեան Պարսկաստանի ափիոնի բերքը, որը, ինչպէս ասեցինք, բաւական շահ է տալիս երկրին և կառավարութեանը:

Ափիոնը, ինչպէս գուցէ շատերը գիտեն, արտադրվում է խաշխաշի ծաղիկից. թէ ինչպէս, այդ մենք կը պատմենք յետադայ գլխում մի քանի ուրիշ բերքերի արտադրութեան հետաքրքիր ների հետ:

Դրանցից յետոյ գալիս են, նախ՝ բրինձը, որը դուրս է գալիս Գիլանի և Մազանդարանի նահանգներից, մեծ քանակութեամբ ցանվելով նրանց ճախճուտ հողերի մէջ, որոնք բացի բրնձից, ուրիշ արմտիք չեն կարողանում արտադրել, և դրանից է, որ այդ նահանգների բնակիչները վաղուց ի վեր սովորած լինելով հացի փոխարէն բրինձ ուտելը, կոչվում են բրնձակերներ և հացիւ հաց այժմ սովորում են ցորենի հացին: Բրինձը նրանք խաշում են կամ ջրի կամ կաթի մէջ, շինում են խիւս և ուտում են. կան հին մարդիկ, որոնք մինչև իսկ կարծում են թէ ցորենի հացը թունաւոր է. շատերն էլ այժմ իսկ պնդում են (այդպէս անում են նաև տեղական հայերը), որ այդ նահանգներում ցորենի հաց ուտելը վնասում է առողջութեան, իսկ ընդհակառակն բրինձը պահպանում է խոնաւութիւնից: Բրինձը թէև շատ է գործածվում Պարսկաստանում, մանաւանդ փլաւի համար, որից յաճախ սիրում են ուտել պարսիկները, այնու ամենայնիւ մեծ քանակութեամբ էլ արտահանվում է դէպի Ռուսաստան. ամենանշանաւոր բրինձներն են ս ա դ ր ի (բառացի թարգմանութեամբ՝ առաջնակարգ) և ա մ բ ա ր բ ո ւ (մշկահոտ). վերջինիցս քիչ է արտադրվում, որովհետև բացի պարսիկներից ոչ ոք չէ սխորժում նրա մի տեսակ հոտից: Թուզը, արմաւը և ընկոյզը դուրս են գալիս երկրի հարաւ-արևելեան կողմերի գաւառներից. շատ քիչ է արտահանվում, որովհետև վատ են պատրաստվում և շուտով են ոչնչանում: Դրանց կարգի մէջն է նաև Թէհրանի թութը, նուռը, Ատրպատականի ջրալի մեծ դեղձը (յուլի) և այլն, որոնք իրանց տեղերում աննման անուշութիւն և համ ունեն, բայց երբ անցնում են այդ երկար և անկանոն ճանապարհներից, լիովին փչանում են: Ո՞ր պարսկաստանցին չը գիտէ շաքարի պէս քաղցր և հալվող Թէհրանի չոր թութը, քաղցր և ջրալի մեծ հատիկներով ու բարակ կեղևով Թէհրանի և Սավայի մեծ նուռը, Թավրիզի նոսր թաղանթով հիւթալից, քաղցր ահագին դեղձը, մեծ, անոյշ թզերը, Սպահանի և Խոյի մեղրանման սեխը և այլն. բայց այդ բոլորից շատ քիչ է օգտվում երկրագործը, այգեգործը, որովհետև ուտվում, ոչնչանում են և չեն արտահանվում:

Ի հարկէ, մենք դիտմամբ թողեցինք նուշն ու չամիչը, որոնք Պարսկաստանի վաճառականութեան ամենագլխաւոր բերքերն են, թողինք, որովհետև այդ երկու բերքերի մասին մենք խօսելու ենք յետադայ գլխում, ընդարձակօրէն:

III

Ս ա ր ղ ա (չամիչ) և նուշ. ահա այդ երկու բերքերը, որոնց վրա է հիմնված գլխաւորապէս Պարսկաստանի վաճառականութիւնը: Դրանցից առաջինը պատրաստվում է Պարսկաստանի ամեն այն կողմերում, ուր բուսնում է անկուտ խաղողը. նշանաւոր գաւառներն են Մարաղայ, Ուրմիա և Ղազբին: Արտահանվում է Ռուսաստան, Տաճկաստան և Եւրոպա: Օրըստօրէ սարղայի և նուշի արտահանութիւնը ողողում է ամբողջ վաճառականական աշխարհը: Պարսկաստանի այս երկու բերքերն են, որոնք շատ հետաքրքիր են իրանց արդիւնաբերութեան ձևի տեսակէտից. մի առանձնաշնորհութիւն —մենավաճառութիւն է դարձել դա Պարսկաստանի համար:

Սարղան պատրաստում են այսպէս:

Նա գոյացվում է անկորիզ խաղողից, որը կոչվում է ք ի շ մ ի շ ի խաղող. խաղողի տեսակների ամենաքաղցրն է դա, այնպէս որ Մարաղայում այդ խաղողը իր հասած ժամանակ, քաղցրութիւնից ուտել անկարելի է լինում:

Այգու մի ազատ կողմում շինած է վ ա ր ա գ ա ն ը. դա մի տարածութիւն է, մի կողմը միւսից 2—3 արշին բարձրութեամբ, հարթած և ծեփած տանիքի նման, ուր փռում են քաղած խաղողը: Նրա մի կողմում դրված է մի կաթսայ, լցված թ ե ղ ա ր ո վ (acide nitrique simple). Թեղարը պատրաստում են խաղողի որթից, որը այրելուց յետոյ, մոխիրը ջրի մէջ են լցնում և եփում. դրանից գոյացած թթուտը պարզելուց յետոյ, լցնում են մեծ կաթսայի մէջ և ապա սկսում խաղողից սարղա շինելու գործողութիւնը: Կաթսայի թթուտը պէտք է շատ քիչ տաք լինի, որ հաղիւ մատը այրի: Կանայք և աղջիկներ զամբիւղներով խաղող են բերում կաթսայի մօտ կանգնած վարպետին. նա զամբիւղով խաղողը առնելով թաթախում է կաթսայի մէջ և վերադարձնում բերողին: Դրանից յետոյ թթուտի մէջ թաթախված խաղողները կարգով փռում են վ ա ր ա գ ա ն ի վրա և թողնում այդպէս 8-ից մինչև 12 օր արևի առաջ: Վայն եկել տարել է սարղայի տիրոջը, եթէ յանկարծ մի անձրև գալով թրջի բոլոր խաղողը, ամեն ինչ կը ոչնչանայ իսկոյն: Ի հարկէ, դրա դէմը կարելի էր առնել ջերմանոցներով (сушильникъ), սակայն մինչև այժմ ոչ ոք չէ մտածել այդ տեսակ ջերմանոցի մասին:

Երբ չորանում են խաղողները, սկսում են հաւաքել և քամու տալ, չանչը պտուղից ջոկելու համար: Քամու տալուց յետոյ դեռ ևս ոչ բոլորովին մաքրված չամիչը բերում են շուկա և այդ կիսամաքուր սարղան է, որ վաճառականը ուշադրութեամբ մաքրել տալով ստանում է վաճառահանութեան համար յարմար ապրանք, քիշմիշը կամ սարղան: Մաքրելու համար, վաճառականները բանեցնում են 15—20 տարեկան աղջի

հասարակութիւնը կարող էր բացականչել «դուլաղթեցիր, ֆրանցիացի»:

Մօսկվա. Տ. Ց.

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

Մայիսի 1-ին

Ապրիլի 25-ը վատ էր լուսացել Հաջի-Յակոբի համար: Այդ մարդը, որ 24-ին պատիւ ունէր եպիսկոպոսներին սեղանակից լինելու, որ դոյն օրվայ երեկոյին էլ Ներսէսի լճի ափին ճեմում էր կարեւոր անձինքների հետ, 25-ի առաւօտուն գլխակոր կանգնած էր քննիչ ատենի առջև:

Հանգուցեալ հայրապետին մերձաւոր եպիսկոպոսներից մին, ընթացող կասկածների ծուխը չիսկելու նպատակով, և յայտնելուց յետոյ թէ կաթողիկոսի դրամական կարողութիւնը պէտք է հասնէր 30,000 րուբլու, մատը դնում է Հաջի-Յակոբի վրա և առաջարկում է հաշիւ պահանջել նրանից: Հաջի-Յակոբը կոչվում է սինօդական հայրերի ներկայութեանը և քննական ու ոստիկանական իշխանութեան առջև խոստովանում է, որ ինքը կաթողիկոսից իր մօտ ունի միայն 11,500 րուբլի, որից, նորին վեհափառութեան պատուէրով, 6,000-ը ուղարկվելու է Թիֆլիս երկու անձինքների, իսկ մնացածը հասնում է իրան՝ Վաղարշապատում մի տուն գնելու իր համար, որպէս ցանկանում էր, ասում է նա, ինքն հանգուցեալը:

Այս տեղից ահա սկսում է բացվել կծիկը: փոքր յետոյ փողոցի խաղաղութիւնը վրդովված է: Ոստիկանութիւնն ամբողջ ոտի վրա է. կտուրների վրա, տների պատերի տակ, այս և այն տեղ, լրտես են կանգնեցնում չափարներին, որոնց բոլորի աչքը մի տան վրա է: Ոստիկանութեան առաջին պաշտօնեան, որ հանդիպում է ինձ այդ րօպէին, հաղորդում է գողութեան բացվելը:

Բէրքը Տէր-Պետրոսեան անունով մէկի տանը խուզարկութեամբ գտնում են նշանաւոր քանակութեամբ ոսկեղէն և արծաթեղէն անօթներ, սպասներ, զարդեր, ձոյլ արծաթի կտորներ, ակնեղէն, թանգագին կերպասեղէն, մեծագնի մուշտակ, ազնիւ սպիտակեղէն, քահանայական խաչեր, մասնատուփ և այլն և այլն:

Այդ բոլորի մէջ կարեւոր տեղ է բռնում մի նշանաւոր խաչ-մասունք, որ գտնվում է յիշեալ տիկնոջ պահարանի սպիտակեղէնի մէջ և գլխաւոր առիթ է դառնում տան տիրոջ բռնվելուն և բանտարկվելուն, որովհետև սա ժխտում էր, թէ սպիտակեղէնի մէջ բան լինի ծածկված և խընդրում էր յարգել տանտիկնոջ ամօթխածութիւնը՝ չը մօտենալով նրա սպիտակեղէնի պահարանին:

Դրսումն այդ. իսկ վանքում, վեհարանի գոյքերի քննութիւնը ու ցուցակագրութիւնը չաւարտած, գտնվում է մի նոր բանալի կաթողիկոսի գանձի արկղը բաց անող, փոխանակ հին բանալին, որ, Հաջի Յակոբի ասելով, կորած է եղել:

Այս նոր չինված բանալին նոր լոյս է ձգում կատարված եղելութեան վրա և ենթադրել է տալիս, որ ուրեմն վերջին ժամանակներս երկու բանալի միասին գոյութիւն են ունեցել, և թէ ծածկաբար գոյութիւն ունեցողը ծածկաբար էլ գործ է տեսել:

Ցանցապարտող այս բոլոր կէտերի վրա ի վերջոյ գալիս է և ծանրանում այս միւսն էլ. այն է հօրի գիւտը Բէրքի տան մէջ: Այստեղ փորած են եղել մի հօր, որ անտես չէ մնացել տանը ծառայող փոքր տղայից: Կասկածելով թէ մի գուցէ տղան տեսած գաղտնիքը դրսումն ասէ, նրան երեք օր շարունակ փակած են պահել մի սենեակում, խուզարկութեան օրերը: Բանն իմացվում է և հասնում է քննիչի ականջին: Երեխային ազատում են և ներկայացնում են քննիչին: Սրա հարցուփորձին երեխան պատասխանում է.— տարէք ինձ իմ տիրոջ տունը, ես ձեզ ցոյց տամ հօրի տեղը: Այդպէս մի օր երեկոյին, մութն ընկած, մտնում են վերոյիշեալ տունը և տղան ոտը խփելով հօրի վրա՝—այս է, ասում է: Փորում են, բայց հօրն արդէն դատարկված է եղել:

Բանտարկված են Հաջի Յակոբ, Բէրքը և նրա խուրջուտ, որ տղայի ցոյց տալովը, հօրը փորողներից մէկն է եղել: Երեքն էլ բանտարկված են ջոկ ջոկ:

Ա. Մ. Եզեկեան

ՆԱՄԱԿ ԲԱԹՈՒՄԻՑ

Մայիսի 6-ին

Ցիշեցնում եմ ընթերցողին մօտ օրերս հրատարակված երկու նամակը Բաթումից, Աբ. Ապ. ստորագրութեամբ «Մշակի» 44 և 46 համարներում: Վերցնենք առաջին նամակի սկիզբը և համեմատենք նոյն նամակի միւս մասի հետ, կը տեսնէք թէ ո՛ր աստիճանի խոշոր սխալներով է լի նա, բոլորովին հակասում է ինքն իրան և շփոթեցնում է ընթերցողին: Ահա նամակի սկիզբը: «Առաջին գործարանը իր ընդարձակութեամբ Բաթումի մէջ պատկանում է Ռօտշիլդին և այլն» ցնտոյ. «Տարվայ ընթացքում այդ գործարանը արտահանում է կերօսին արկղների մէջ 3 միլիօն պուդի չափ»: Անցնենք նոյն նամակի միւս տողերին, ուր գրում է՝ «չորս գործարանները (Մանթաշեանի, Ծովիանօվի, Բէնների, Անգլիդէսի) միասին առ այժմ արտահանում են օրական 20 հ ա զ ա ր ա ր կ ղ, իսկ Ռօտշիլդը 22 հազար»: Թող հաւատա ինձ ընթերցողը, որ կերօսինի արկղը, որի մէջ ամփոփվում է երկու թիթեղի աման կերօսինով լի՝ կշռում է արկղով միասին երկու պուդից քիչ աւելի, իսկ կերօսինը երկու պուդից քիչ պակաս, բայց ոչ ոք չի հերքի, նաև ինքը պ. Աբ. Ապ.-ը, եթէ հաշուեմ ամեն մի արկղը երկու պուդ: Ասել է թէ՝ օրական 22 հազար արկղ պատրաստող Ռօտշիլդի ընդարձակ գործարանը պուդի հաշուով արտահանում է օրական 44 հազար, իսկ տարեկան 15 միլիօն պուդից աւելի: Միւս չորս գործարանները, եթէ պատրաստում են օրեկան 20 հազար արկղ, ուրեմն տարեկան 15 միլիօն պուդից պակաս են արտահանում: Տեսնք, յարգելի ընթերցող, մի և նոյն նամակում նոյն գործարանը տարեկան արտահանում է թէ 3 միլիօն պուդ արկղների մէջ և թէ 15 միլիօն պուդ, ո՞րն է ճիշդը: Խնդիրը շուտով պարզելու համար անցնենք նոյն թղթակցի հետևեալ 46 համարին, որտեղ պարոնը իբր թէ ուղղում է իր 44 համարի սխալները և մեղադրում է անողոք կերպով ուրիշներին, առանց մի խօսք ասելու վերև յիշած իր սեփական ամենապարզ և աններելի հակասութեան մասին, որը վերաբերում է Ռօտշիլդի գործարանի արդիւնաբերութեանը: Երկրորդ նամակում իր սխալների համար մեղադրում է պ. Դակիշեվիչին, որի «Батумъ» վերնագրով բրօշիւրից է քաղել իր թւանշանները միմիայն Ռօտշիլդի գործարանի վերաբերմամբ (իր ասելով): Իսկ առաջին նամակում բոլորովին լռել էր այդ մասին: Դառնանք այժմ պարոնի անողոք դատապարտմանը, որ թափում է բոլորովին անմեղ պ. Դակիշեվիչի գլխին և ուրիշների վերաբերմամբ էլ դեռ մի սուր ակնարկութիւն է անում, «Մշակի» 46-րդ համարում: Նամակը սկսում է համարձակ քննադատութեամբ այսպէս. «Այս տարվայ սկզբներում հրատարակվեց Դակիշեվիչի «Батумъ» վերնագրով մի բրօշիւր և այլն»: Բոլորովին սուտ: Դակիշեվիչի «Батумъ» վերնագրով բրօշիւրը պարզ կերպով իր կազմի վրա կրում է 1890 թւականը, թող ինքը պ. թղթակիցը լաւ կարդայ: Ցետոյ թէ՝ իր թւանշանները Ռօտշիլդի գործարանի մասին այդ ա մ ե ն ա ա ն ճ ո ռ ն ի սխալներով լի և մի ա մ ե ն ա ա ն բ ա ր ե խ ի ղ ճ ուսումնասիրութեամբ կազմած բրօշիւրից է քաղել՝ 6 և 7 երեսներից: Այստեղ էլ չէ ցոյց տալիս թղթակիցը նոյն երեսի միջանցքում գրած 1889 թւականը, որտեղ գրած է այսպէս՝ «Порядокъ узаконеній на картѣ Батума, состав. и излож. 1889 г.» Ակնյայտ է, որ եթէ Բաթումի յատակագիծը հրատարակված է 89 թւին, պէտք է կարծել, որ քանի մի ամսից առաջ պիտի ժողոված ունենայ պ. Դակիշեվիչ իր այդ թւանշանները, որ և ինքն անձամբ հաստատեց նոյնը թէ՝ նա օգտուտ և սեպտեմբեր ամիսներումն է կազմել այդ և նոյն իսկ գործարանատէրերից է տեղեկացել այն ժամանակամիջոցում, երբ այդ գործարանները դեռ բոլորովին չէին պատրաստված իրանց ցանկացած քանակութեամբ արկղներ արտահանելու համար, և, բացի դրանից միայն Անգլիդէսն է ճիշդ քանակութիւնը յայտնել (1—2000), իսկ միւսները քիչ զանազանութեամբ պակաս են ցոյց տուել: Թէ այս և թէ այն, թող խոստովանվի պ. թղթակիցն իր ա մ ե ն ա ա ն բ ա ր ե խ ի ղ ճ դատապարտման համար պ. Դակիշեվիչին, համաձայնվելով որ երկու տարուց առաջ կազմած վիճակագրական տեղեկութիւնները աւելի բարեխղճութեամբ են ուսումնասիրված, քան իր թղթակցութիւնը ներկայ ժամանակս: Պ. Դակիշեվիչ վիճակագրական տեղեկութիւններ ժողովող մասնագէտ չէ. նա երկրաչափ է միայն: Իր բրօշիւրը հրատարակել է որպէս յաւելուած իր ամենամանրամասն և շատ բարեխղճութեամբ կազմած Բաթումի յատակագծի, որը սկզբում ծախում էր ոչ թէ 5 րուբլով, այլ 35 ր., որովհետև այդպիսի մեծ աշխատութիւնը իսկապէս գնահատվում է կազմելու սկզբում, իսկ յետոյ տպագրելու ծախսն է գնահատվում, համեմատ ծախվող քանակութեան: Ներկայումս ծախվում է միայն 1 ր. 20 կոպէկով:

Նամակի միւս սխալները կուղղեմ հետևեալ մանրամասնութեամբ առ այժմ, իսկ ուրիշ անգամ կաշխատեմ աւելի ընդարձակ հայեացք գցել առհասարակ տեղիս կերօսինի գործի մասին:

Ներկայումս Ռօտշիլդ պատրաստում է օրեկան մօտ 15 հազարի կերօսինով լի արկղ, որ տարեկան մօտաւորապէս 10 միլիօն պուդ կանի, իսկ եթէ գործարանը, իր բոլոր մեքենաների կատարեալ ուժով բանի, կարող է օրական պատրաստել ոչ աւելի, քան 20 հազար սնդուկ, ուրեմն 15 միլիօն պուդից պակաս տարեկան: Անցեալ տարվայ վերջերում մեծ ուժով բանում էր այդ գործարանը և որքան գիտեմ քանի մի օր միայն կարողացան հասցնել օրական 19—20 հազար սնդուկ, այնուհետև հասաւ իր միջին թւի, այն է 12—15 հազար սնդուկի: Բէյլների գործարանը կարող է պատրաստել օրեկան մօտ 8 հազար սնդուկ, բայց միջին թւով պատրաստում է միայն 5 հազար, երբ բանում է. բացի դրանից, այս գործարանը տարվայ ընթացքում շատ է անգործ մնացել: Մանթաշեանի գործարանը առաջին տեղն է բռնում Ռօտշիլդից յետոյ, իր անդադար գործելովը: Կարող է պատրաստել օրական մօտաւորապէս 7 հազար սնդուկ. միջին թւով 5 հազար է պատրաստել, բայց այժմ բաւական ժամանակ է օրական պատրաստում է 6 հազար սնդուկ: Մանթաշեան, մանաւանդ վերջերումս, իր սեփական շոգենաւերով և նաւերով ուղարկում է ապրանքը իր սեփական պահեստները, որոնք տարածված են Կ. Պոլսից սկսած, Թիւրքիայի, Յունական և Միջերկրական ծովերի բոլոր եզերքները և այնուհետև Կարմիր ծովով անցնում է մինչև Պարսից ծոցը, Եփրատի վրա, Բասրա, Բաղդադ և այլն: Ջարմանալի անվեհերութեամբ միշտ լի է պահում իր այդ պահեստները և մեծ ուժով մըրցում է ամեն դէմ: Մասնակցում է նոյնպէս Բէյլների, Անգլիդէսի և Ծովիանօվի սինդիկատին, մրցելով Ռօտշիլդի դէմ Հնդկաստանի եզերքում: Անգլիդէսի գործարանը օրական կարող է պատրաստել 5 հազար սնդուկ, միջին թւով 3 հազար է պատրաստում: Նոյնքան և Ծովիանօվինը, կամ մօտաւորապէս 3—4 հազար պուդ միջին թւով: Բացի Ռօտշիլդ, միայն Մանթաշեանն է, որ իր սեփական ուժով միշտ լի է պահում ապ-

---

ջիլներին, որոնք մի մեծ սենեակում կարգով շարված, մի մի տափակ քառանկիւնի տաշտի մէջ լցրել են շամիչը, որը նախ քան այդտեղերում լցվելը անցնում է դ ա լ ը ե ր չ ի ի (մաղողի) մեծ մաղից, և սկսում են մաքրել արագութեամբ: Մաքրողների գործողութիւնների վրա հսկում են վերակացուներ, որոնք մաքրվածները տանում են կշռողի մօտ: Կշռելուց յետոյ կ ո խ ո տ ո ղ ն ե ր ը, շամիչը լցնում են սնդուկների կամ մեծ քսակների մէջ և կոխոտում:

Գործաւոր աղջիկները մաքրելու համար վարձ ստանում են օրեկան 7—10 կօպէկ. մաղողը՝ 25—30 կօպէկ, իսկ միւս գործաւորները 20 կօպէկ: Մի գործարան, ուր մաքրում են 40 գործաւորուհիներ, ունենում է 2 վերակացու, 2 մաղող, 2 կշռող և 4 կոխողներ, որոնք բոլորը միասին օրեկան արտադրում են 60 սնդուկ շամիչ, իւրաքանչիւրը 7 պուդանոց կամ թէ 3½ պուդանոցներով՝ 100 սնդուկ:

Սաքզան լինում է մի քանի տեսակ. սովորական առատ տեսակն է մանրը. կան նաև մեծ և շատ մանր տեսակները, որոնցից սակաւ են պատրաստվում, և սակաւ արտահանվում:

Այս տեսակ պատրաստված ս ա ք զ ա ն ահագին քանակութեամբ արկղերով և քսակներով՝ կազմում է առևտրական մի կարեւոր նիւթ, որով գործում են Պարսկաստանի թէ մեծ և թէ փոքր վաճառականները: Սաքզայի արդիւնաբերող գործաւորների 90% կին է:

Սաքզայից յետոյ, նշանաւոր բերքն է նուշը:

Դա մշակվում է Թաւրիզի շրջակայքում, Ղարադաղի և մասամբ Սալմաստումն էլ. անուանի է Ղազվինի նուշը:

Պատրաստվում է և մշակվում այս կերպով:

Նուշը տնկելուց առաջ երկու շաբաթ նրան պահում են ջրի մէջ, որից յետոյ լաւ փափկացած և հերկած մեծ մարգերի մէջ մէկ մէկ տընկում են ծայրերի վրա միմեանց մօտ ու ծածկում հողով: Տնկելու այդ գործողութիւնը լինում է գարնան կամ աշնան: Հետևեալ տարին, երբ նուշերը սկսում են ծլել և բարձրանալ մինչև մի արշին երկարութեամբ, նրանց մէկ մէկ հանում են այդ հողից և տանում տնկում են ուրիշ հողի մէջ: Այդտեղ նուշերը տնկվում են այս կերպով. փորում են մի արշին խորութեամբ փոսեր միմեանցից կանոնաւոր հեռաւորութեամբ, մէջը լցնում են ուժեղ հող և այդ հողի մէջն է, որ կանգնեցնում են ծառը: Այդպիսով ծառը բըսնում է աճել և մեծանալ. չորրորդ տարում նա արդէն տալիս է մի քանի նուշ և հետզհետէ շատանում է այնպէս, որ 10-րդ տարում տալիս է մի ծառը 25 ֆունտ նուշի միջուկ: Ամենամեծ ծառը տալիս է ոչ աւելի 30 ֆունտ միջուկից կամ կեղևով միասին՝ 3 պուդ:

Նշի կեղևը տեղական լեզուով կոչվում է ք օ ր ա. երբ նուշը սկսում է հասունանալ, քորան ճայթում է. միջի նուշը հանում լցնում են մի կողմ, հրաւիրում են նորէն կանանց, որոնք նստում են և բըսնում են ջարդել: Գործաւորներին նուշը յանձնվում է կշեռքով. իւրաքանչիւր գործաւոր նախ մի բ ա թ մ ա ն (24 ֆ.) կշռելուց յետոյ, նստում ջարդում է տիրոջը մօտ. երբ ջարդեց, տէրը կըշռում է առանձին առանձին թէ միջուկը և թէ կեղևները: Դրանից յետոյ գործաւորը վերցնում է կեղեւով նուշը և տանում տուն ջարդելու և նոյն հաշուով վերադարձնում: Այս աշխատանքի համար, ինչ էք կարծում, ինչով է վարձատրվում գործաւորը: Նրան փող չեն տալիս, այլ իր ջարդածի կեղևը միայն, որն իր տեղում ծախվում է իբր վառելիք և պուդն արժէ 10 կօպէկ: Նուշը, կոտրելուց յետոյ, 25—30% միջուկ է տալիս:

Նուշի արդիւնքի մասին մի լաւ գաղափար տալու համար, մէջ ենք բերում հետևեալ հաշիւը:

Մի բեռան տեղ, այսինքն 128 քառակուսի արշին տեղում տնկվում է միմեանցից 4 արշին հեռաւորութեամբ 1024 ծառ. ենթադրելով, որ այդ ծառերից փչանան 224, կը մնայ 800 ծառ. այդ ծառերը մինչև չորս տարի պտուղ չեն տայ. 5-րդ տարին կը տան 1 ֆ., 6-րդ տարին 5-ական և 10-րդ տարին մօտ 2 պուդ նուշ կամ 25—30 ֆ. միջուկ. իւրաքանչիւր ծառը 5 տարվայ ընթացքում կը տայ ամենաքիչը 1 պուդ. 20 ֆ. միջուկ: Ամենաէժան ժամանակ նուշի միջուկը ծախվում է պուդը 8 րուբլի, ուրեմն 800 ծառը 10 տարում իր տիրոջը տալիս է 9600 րուբլի: Կառավարութիւնը հարկ է վերցնում իւրաքանչիւր ծառից 10 կօպէկ, սկսած այն օրից, երբ ծառը սկսում է պտուղ տալ, այսինքն մի ծառը 5 տարվայ մէջ 50 կօպէկ, իսկ 800 ծառը՝ 400 րուբլի, որն եթէ դուրս գանք արդիւնքից, զուտ շահը մնում է 9200 րուբլի:

Այս հաշիւն այն է պարզում, որ երկրագործը կամ գիւղացին պարապեցնելով մի բեռան տեղ, կը ստանայ 10 տարում 9200 րուբլի. տարին 920 րուբլի, որը շատ մեծ օգուտ է պարսկաստանցի գիւղացու համար:

II

Սաքզայի և նուշի արդիւնաբերութիւններից յետոյ, հետաքրքրութեան կողմից նշանաւոր է աֆիոնի արդիւնաբերութիւնը, որը թէև չունի այնքան բարդ, բայց ունի նուրբ և զգուշաւոր գործողութիւններ:

Աֆիոնը մշակվում է աւելի Պարսկաստանի արևելեան կողմերը—Սպահանի շուրջը և գոյացվում է խաշխաշի ծաղիկից: Երբ ծաղկի թերթերը թափվում են, նրա տեղը մնում են փոքրիկ գնդակներ, որոնք հետզհետէ մեծանալով հասունանում են: Աֆիոնը արտադրվում է այն ժամանակ, երբ դեռ պտուղը չէ չորացել: Իրիկնապահի ժամանակ, բազմաթիւ գործաւորներ, զինված սուր դանակներով, մտնում են արտը և պտուղների վրա ճեղք բաց անում չորս տեղից: Առաւօտեան այդ ճեղքերից հոսած և կախ ընկած հիւթերը հաւաքում են մի ափսէի մէջ: Ճեղքելու և հիւթերը հաւաքելու այդ գործողութիւնը կրկնվում է 5—6 անգամ: Հաւաքած հիւթը դնում են արևի առաջ, որը հալվում և փափկանում է. փափկացածը կլոր ձևերի են վերածում և ահա պատրաստ է այն նիւթը, որից պարսից կառավարութիւնը և ժողովուրդն ահագին օգուտ է վերցնում: Աֆիոնը շատ արտահանվում է դէպի Չինաստան և Հնդկաստան:

(Կը շարունակվի)

բանդով կիրօսին բոլոր գլխաւոր շուկաները և մեծ ճարպիկութեամբ մանաւանդ յետ է մղել շատ տարիներ ի վեր յայտնի Անգլիականս ֆիրմայի գործունէութիւնը նոյն իսկ Կ. Պօլսում։ Միւս գործարանները ստիպանք կանխապէս ծախսում են և սպառում պատուէրի քանակութեան համեմատ և միշտ նայում են ոսկու արժողութեանը. այս է պատճառը, որ երբեմն գործարանը դադարեցնում են, իսկ Մանթաշեան իր բիզնեսը է գործում, իր սեփական պահեստները լի պահելով և սպասելով, առանց դադարելու, մինչ մեջում է ամենի գին։ Նամակս երկարեց. առ այժմ այսքան։

Ար. Պատուր.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Պօլսի Պատրիարք Խորէն սրբազան, կրօնական և քաղաքական ժողովների ատենապետների հետ խորհրդակցելով, ապրիլի 17-ին հետևեալ հեռագիրն է ղրկել Էջմիածին, Սինոդի անդամ Ներսէս եպիսկոպոսին։ «Ամենապատիւ ցաւով իմացանք ձեր հեռագրէն ամենայն Հայոց վեհափառ Հայրապետի Մակար կաթողիկոսի հանգիստն ի Տէր։ Կը յուսանք որ շնորհիւ հոգածութեան Ս. Սինոդի անդամոց, անդորր կը պահուի բարեկարգութիւնն Աթոռոյ Հայրապետական, ըստ բաղձանաց Ազգիս»։ Էջմիածնի Սինոդի ատենապետ Երեմիա եպիսկոպոսը, իբրև պատասխան, ապրիլի 19-ին հետևեալն է հեռագրել Կ. Պօլսի պատրիարքին։ «Ս. Աթոռոյս Միաբանութիւնն ձեր Ամեն. Սրբազնութեան իր շնորհակալութիւնն կը յայտնէ Նորին Սրբութեան առ Աստուած փոխման առթիւ յուղարկած ցաւակցական հեռագրին համար, խոստանալով հանդերձ թէ ի նախնի Հայրապետաց հաստատեալ կարգն անդորր պահելու և հայ ազգին սրբազան ցանկութիւններին գոհացնելու համար ջանալ կարելին ի գործ դնել»։

—

Մեզ գրում են ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ, որ Պետրոս Սիմէօնեանց յայտարարութեամբ յանուն Սինոդի խնդրել է կարգադրութիւն անել իր մասին, թէ ինչի ինչ է անելու, կամ ինչ գործ է ունենալու այժմ Էջմիածնում։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են։ «Արխիմանդրիտ Եվսեբիոս Սեղրակեան եկած է Երևան, նշանակուած լինելով սրբազան առաջնորդի հրամանով ներկայ գտնուելու Երևանի թեմական դպրանոցի հարցաքննութիւններին, իսկ Երևանի վիճակի գործակալ քահանաների վրայ ընկել է նշանակուած Բարդուղիմէոս վարդապետը, որպէս զի տեսնի նրանց գործունէութիւնը ստուգէ»։

—

Մեզ խնդրում են յայտնել, որ վաղը, կիրակի, մայիսի 12-ին, առաւօտեան 10 ժամին, Թիֆլիսի առեւտրական ուսումնարանի դահլիճում (Գոլովինսկի փողոցում), կայանալու է «Կովկասում թէյի առեւտրի բաժանորդական ընկերութեան» հիմնադիրների ընդհանուր ժողովը, որի նպատակը կը լինի քննել նոր հիմնվող ընկերութեան կանոնադրութիւնը։

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են։ «Վաղուց է արդէն զգալի էր մի օրինաւոր հայերէն-ռուսերէն ձեռի բառարանի կարօտութիւնը։ Ինչպէս յայտնի է Խուդաբաշեանի բառարանը սպառուել է, բացի սրանից եթէ սպառուած էլ չը լինէր, նա հնացել է ժամանակակից պահանջների համար։ Իսկ պ. Հախվերդեանի բառարանը բոլորովին զուրկ է որ և է գիտնական արժանաւորութիւնից։ Պետերբուրգի հայ երիտասարդութեան մէջ մի քանի տարի առաջ միտք յղացաւ ձեռնարկելու այդպիսի բառարանի հրատարակութեան. երիտասարդներից մէկը կազմեց մի բառարան մօտ 8000 բառից բաղկացած, ապա մի երկու ուրիշ երիտասարդներ խմբագրեցին այդ բառարանը և աւելացրին նրա բառերի պաշարը մինչև 20,000։ Այժմ այդ բառարանը յանձնված է մամուլին և լոյս կը տեսնէ յունիսին։ Որպէս զի գիրքը մատչելի լինի ամենքին, հրատարակիչները նշանակել են նրա գինը 2 րուբլի (մօտ 640 երես, ընտիր թղթի վրայ տպված)։ Ցանկալի է, որ հայ հասարակութիւնը քաջալերէ Պետերբուրգի հայ երիտասարդների այդ ձեռնարկութիւնը»։

—

Մայիսի 9-ին Թիֆլիսի քաղաքային թատրոնում Պետիպայի առաջ դերասանական խումբը տուեց իր վերջին ներկայացումը, որը մի և նոյն ժամանակ տիկին Պետիպայի բենեֆիսն էր։ Խաղացին մի վօդէվիլ՝ «Ես ձեզ սիրում եմ» և «Перекати поле» կոմէդիան, որը, պէտք է ասած, մի տաղտկալի, անհամ և մինչև իսկ անմիտ գրուածք է։ Թատրոնը համարեա թէ լի էր հասարակութեամբ, որը վարձատրեց տիկին Պետիպային բազմաթիւ փունջերով, թանգագին ընծաներով, և ինչ ասել կուզէ՝ ոգևորված ծափահարութիւններով։

—

Թիֆլիսի դուման իր վերջին նիստում վճռեց 450 րուբլի նշանակել 300 մշակներ վարձելու, որպէս զի նրանք 20 օրվայ ընթացքում աշխատեն ոչնչացնել քաղաքապատկան հողերի վրա երևացած մորեխը։

—

Իր № 5451-ի յաւելուածում, «Новое Время» լրագիրը տպագրել է հանգուցեալ Մակար կաթողիկոսի պատկերը և համառօտ կենսագրութիւնը։ Դա նոյն նկարն է, որը տպագրված է եղել Պետերբուրգի «Արաքս» հայերէն հանդէսում, 1888 թւին։

—

Պետերբուրգի լրագիրները հաղորդում են, որ մտադրութիւն կայ մի քանի նոր փոփոխութիւններ ենթարկել բժշկապետութեան քննութիւնները, և աւելի լայնացնել այն ծրագիրը, որը ընդունված է այժմ այդ քննութեան համար։

—

Տպագրելով հանգուցեալ Մակար կաթողիկոսի համառօտ կենսագրութիւնը, «Новое Время» լրագիրը, ի միջի այլոց ասում է և հետևեալը. «Մակարը երևելի ուսումնական էր, և վայելում էր ընդհանուր համակրանք հայերի մէջ։ Նրա ծառայութիւնները գնահատված էին կառավարութեան կողմից, որը զանազան ժամանակներում շնորհել է Մակարին շքանշաններ՝ ս. Վլադիմիրի 3-րդ աստիճան, ս. Ստանիսլավի 1-ին աստիճանը, ս. Աննայի 1-ին աստիճանը և ս. Ալէքսանդր Նևսկու շքանշանները։ Բացի դրանից, Մակարը ստացաւ թիւրքաց սուլթանից 1859 թւին Մէջիդիէի շքանշանը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՃԳՆԱԺԱՄՆ ԱՆԳԼԻԱՅՈՒՄ

—

Լրացուցիչ ընտրութիւնները անգլիական պարլամենտի համար ցոյց են տալիս, որ Գլադստոնեան կուսակցութիւնը հետզհետէ նշանակութիւն է ստանում երկրի մէջ։ Ակներև է, որ երկիրը յոգնել է այժմեան կառավարութիւնից։

Հասարակաց կարծիքն Անգլիայում ցանկանում է վերջապէս տեսնել երկու նշանաւոր ներքին հարցերի լուծումը՝ իռլանդական ինքնավարութեան և բանւորական հարցի լուծումը։

Եթէ Գլադստոնեան կուսակցութեանը, կառավարութեան ղեկը իր ձեռքն առնելով, կաջողվի բաւարար կերպով լուծել այդ երկու խնդիրները, այն ժամանակ այդ կուսակցութիւնը երկար ժամանակ կը պահպանէ իր ձեռքում երկրի կառավարութեան ղեկը. հակառակ դէպքում նա մի քանի ամսից յետոյ կիջնի ասպարիզից, եթէ իրան չաջողվի մի կողմից բաւականութիւն տալ իռլանդացիների պահանջներին, իսկ միւս կողմից ապահովացնել բանւորներին 8 ժամվայ օրական աշխատանքի օրէնքը։ Պահպանողական կուսակցութիւնը կասկածով է նայում Գլադստոնի և նրա կուսակցութեան այդ ձգտումների վրա և չէ հաւատում թէ այդ ձգտումները կարողանան իրականանալ։ Պահպանողականները կամենում են ներկայ թւի նոյեմբեր ամսին արձակել պարլամենտը, մեծ յոյս ունենալով, որ նոր ընտրութիւնները իրանց կուսակցութեան համար նպաստաւոր, իսկ Գլադստոնեան կուսակցութեան համար աննպաստ կը լինեն։

Անտարակոյս է, որ անգլիական հասարակաց կարծիքը պահանջում է պարլամենտի շուտափոյթ արձակումը, քանի որ ներքին հարցերից գլխաւորները՝ իռլանդական հարցը և բանւորական խնդիրը առկախ են մնում։ Բացի սրանից երկրի հասարակաց կարծիքը շատ էլ գոհ չէ մարկիզ Սօլսբրիի բռնած ընթացքից արտաքին քաղաքականութեան վերաբերմամբ։ Անգլիան չափից դուրս ստորանում է Գերմանիայի հեղինակութեան և երեքպետեան դաշնակցութեան ոյժի առջև։ Ամենքին հետաքրքրում է այն հարցը թէ ինչ ձևով Գլադստոն, կառավարութեան գլուխն անցած, առանց խախտելու եւրոպական խաղաղութիւնը և արժանաւորութեամբ պաշտպանելով Մեծ-Բրիտանիայի շահերը, կիմանայ այնպէս անել, որ Անգլիան հլու կերպով չը հետևէ Գերմանիայի հրամաններին։ Անգլիական ազգը չէ համակրում Գերմանիային և նրա այժմեան քաղաքականութեանը։

Եւ առհասարակ Անգլիայում հաւատացած են, որ Գլադստոն շատ էլ մեծ համակրութեամբ չի վերաբերվի երեքպետեան դաշնակցութեանը։

ՕՏԱՐԱԶԳԻ ՓԱՇԱՆԵՐԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

—

Արտասահմանեան լրագիրները հաղորդում են հետևեալ տեղեկութիւնները. «Սուլթանն իր պաշտօնեաների մէջ ունի այժմ 7 Ֆրանսացի փաշա, որոնք կարելի է ասել թէ բեկորներն են մնացած 60-ական Թուականի փայլուն ժամանակներէն որ ատեն ֆրանսական ազդեցութիւնը գերակշիռ էր Կ. Պօլսի մէջ և Թիւրք մինիստրութեան գրեթէ ամեն ճիւղերի մէջ ալ Ֆրանսացի պաշտօնեաներ կարևոր տեղեր գրաւած էին։ Անգլիացիներէն 3 փաշա միայն կը գտնուին այժմ, որոնք ծովային նախարարութեան դիւանին մէջ կը ծառայեն։

«Ալման փաշաները լէգէոն մը կը կազմեն. 1884-ին զինուորական պաշտօնով մը Պօլիս եկած ալման պատուիրակութեան բոլոր անդամները գրեթէ փաշայի տիտղոսով Թիւրք բանակին և նախարարութեանը մէջ պաշտօնի կոչուեցան. այդ ատենէ ի վեր Նոքա Պերլինէ եկած հրահանգների համեմատ Թիւրք կառավարութեան վարչական և զինուորական ամեն խնդիրները և մանրամասնութիւնները խնամով սերտել սկսած են։ Իտալացիներէն մէկ փաշա կը գտնուի. Աւստրիացի մ'է Ջէչէնիէ փաշան ալ. կան 3 իսլամացած Աւստրիացի Հրէայներ ալ որոնք այժմ Օսման, Մահմուտ և այլն փաշա կը կոչուին. Մուզաֆֆէր փաշան ալ լեհացի Ռուս մ'է»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կ. Պօլսի հայ կանանց մի խումբ նորերս ուղարկել է, պ. Մինաս Չերազի միջոցով, ս ե ղ ա ն ի ա ս ե ղ ն ա գ ո ր ծ երկու ծածկոցներ, մինը տիկին Գլադստոնին, միւսը տիկին Բրայսին ընծայ։ Երկու անգլիացի տիկինները այժմ պ. Չերազի միջոցով յայտնել են պօլսեցի հայ կանանց իրանց շնորհակալութիւնը և համակրութիւնը, քաղաքավարի և ջերմ նամակներով։

—Ուէլսի դուքսը հիւանդացել է թեթև ինֆլուէնցայով։

—Վիլհէլմ կայսրը պէտք է այցելէ Լօնդօն՝ յուլիսի 10-ին։

—Աթէնքից հեռագրում են, որ եւրոպական մի քանի պետութիւններ խիստ առաջարկութիւններով դիմել են յունաց կառավարութեան՝ Կորֆու կղզու վրա եղած հակա-հրէական շարժումների առիթով։

—Ֆրանսիական մի քանի լրագիրներ, ինչպէս «Temps», «Débats» և ուրիշները, պահանջում են, որ Բուլանժէ հեռացվի Բրիւսելից, ուր նա այժմ գտնվելով՝ աշխատում է կրկին աղմուկներ յարուցանել։

—Եւրոպական մամուլի մէջ ներկայումս առանձին տեղ է սկսել գրաւել հրէական հարցը։ Զանազան գոյնի և ուղղութեան լրագիրները այդ հարցին նուիրում են բազմաթիւ յօդուածներ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պողպատեայ գրչի հնարողը մի անգլիացի աղքատ արհեստաւորի որդի ։էր, Մէզօն ազգանունով։ Այս փոքրիկ իրը, որը հազիւ ունի $1^1/_2$ դիւյմ երկարութիւն և $^1/_4$ դիւյմ լայնութիւն, իր գտնողին միլիօնների կարողութիւն է տուել։ Ինչպէս յայտնի է արդէն տասնեակ տարիներ են անցել, որ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը գրում է պողպատեայ գրչով, առաջվայ սագի փետուրի գրչի փոխարէն։ Մէզօն մեռաւ Բիրմինգէմում խորին ծերութեան մէջ և յայտնի եղաւ ոչ թէ միայն պողպատեայ գրչի հնարելով, այլ և իր բազմաթիւ բարեգործութիւններով. Նա հիմնեց բազմաթիւ ուսումնարաններ, որբանոցներ և բարեգործական ընկերութիւններ։

*
**

Անգլիական պարլամենտի պատգամաւոր Տէպլինգ, նորերումս վախճանվելով կտակեց նամակների դրոշմների մի ընդարձակ ժողովածու Բրիտանական Մուզէումին։ Դրոշմների այդ ժողովածուն, ասում են, արժէ մինչև 100,000 ֆունտ ստերլինգ։

*
**

Լօնդօնի բարձր շրջաններում մեծ աղմուկ է հանում Լօնդօնի «North Western Hotel» հիւրանոցում այս օրերս պատահած կրկնակի անձնասպանութիւնը։ Այդ հիւրանոցի սենեակներից մինում գտնվեցան երկու դիակներ՝ մինը լօրդ Ջէմս Դուգլասի, իսկ միւսը լէդի Ֆլօրէնսա Դիկսիի դիակը։ Առաջինը յայտնի էր իր տարօրինակ, ուրախ բնաւորութեամբ, իր սրամտութիւններով, իսկ լէդի Դիկսի յայտնի էր որպէս պաշտպան կանանց քաղաքական իրաւունքների։ Նորերումս նա Գլադստոնին ուղղած մի նամակ էր տպել անգլիական լրագիրներում, որտեղ մեղադրում էր ծերունի գործիչին դէպի կանանց իրաւունքները նրա ունեցած անտարբերութեան համար։ Լէդի Դիկսի էր, որը մի քանի ժամանակ առաջ պաշտպան հանդիսացաւ մի տարօրինակ նորաձևութեան, այն է որ կանայք, ձի հեծնելիս, գործածէին տղամարդկանց գործածած թամբերը։ Լօրդ Դուգլաս պսակված մարդ էր և երեխաների հայր։ Ոչ ոք երբէք չէ կասկածել, որ նրա և լէդի Դիկսիի մէջ որ և է սիրային յարաբերութիւն եղած լինէր։ Այդ է պատճառը որ յիշեալ կրկնակի անձնասպանութիւնը մի անբացատրելի հանելուկ է անգլիական հասարակաց կարծիքի համար։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 մայիսի։ «С. Пет. Вѣд.» լրագիրը լսել է, որ գիւղական բանկերի բարեփոխութեան հարցը վերջնականապէս վճռված է։

ՎԻԷՆՆԱ, 8 մայիսի։ Բէլգրադի անկարգութիւնների առիթով, շատ լրագիրներ յանդիմանում են սերբիական կառավարութիւնը՝ անկարողութեան և թուլութեան մէջ։ «Neue Freie Presse» լրագիրն ասում է, որ Աւստրո-Ունգարիան պէտք է հոգայ միջոցներ գտնելու՝ Բէլգրադի բռնկումները սահմանափակելու համար։

ԲԵՐԼԻՆ, 8 մայիսի։ Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի ազատվելու առիթով, Վիլհէլմ կայսրը ուղարկեց Թագաւոր Կայսրին շնորհաւորական հեռագիր և իր ձեռքով գրած մի նամակ, որին կայսրը պատասխանեց, ինչպէս ասում են, ամենաջերմ կերպով։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ 9 մայիսի։ Պաշտօնական հեռագիրները հաղորդում են, որ մինչև Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի մեկնելը, եապօնական կայսրը եկաւ Կօբէ՝ Նորին Բարձրութեան հրաժեշտ տալու և նախաճաշեց «Память Азова» նաւի վրա։ Սիմենոզից բաժանվելը շատ սրտագին էր։ Վերջին օրերի ընթացքում Թագաժառանգ Ցեսարեվիչ ընդունեց մի քանի պատգամաւորներ և Եպօնիայի բոլոր մասերից ստանում է բազմաթիւ ուղերձներ, հեռագիրներ, ընծաներ։ Երէկ անցան Սիմօնօսակի նեղուցով դէպի Վլադիվօստոկ. յոյս ունէին չաբաթ օր հասնել։—Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի առողջութիւնը շատ լաւ է։ Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի ազատվելու պատճառով, կառավարիչ սենատը ներկայացրեց Թագաւոր Կայսրին ամենահպատակ ուղերձ, իսկ Թագաժառանգ Ցեսարեվիչին հեռագիր։ Ուղերձի վրա կայսրը գրեց՝ «Կայսրուհին և Ես շնորհակալ ենք սենատից՝ արտայայտած զգացմունքների համար»։ Թագաժառանգ Ցեսարեվիչ ուղարկել է հետևեալ հեռագիրը. «Անկեղծօրէն շնորհակալ եմ սենատից՝ յայտնած ցանկութիւնների համար. Ես արագ կերպով առողջանում եմ»։—Նատալիա Թագուհուն աքսորելու առիթով «Journal de St. Pétersbourg» ասում է. «առանց չօշափելու ձեռք առած միջոցների պատճառները, կարելի է, այնու ամենայնիւ, հետևեալ հարցը տալ՝—արդեօք կարևոր զգուշութեամբ են վարվել։ Ռուսաստանում, ուր Թագուհու դժբաղդ վիճակը առաջ է բերել ամենաջերմ ցաւակցութիւն, կարող են միայն վշտանալ Բէլգրադի դէպքերի առիթով և ցանկանալ, որ դրանով վերջանային երկարամեայ խառնաշփոթութիւնները. մի և նոյն ժամանակ Ռուսաստանում ամենաջերմ ցանկութիւններ կան, որ պատանի Թագաւորի գահը ամրապնդվի և հասնի հանգստութեան ու օգտաւէտ զարգացման շրջան՝ Սերբիայի համար։

ԼՕՆԴՕՆ, 9 մայիսի։ Այստեղի եապօնական դեսպանութիւնը հրատարակեց հետևեալ լուրը. «մայիսի 11-ին (ն. տ.) Թագաժառանգ Ցեսարեվիչ գնում էր Կիօտօից Օտսու և նախաճաշեց պրեֆէկտուրայի մէջ. Կիմաչիի փողոցում, պրեֆէկտուրայից անգլիական կէս մղոն հեռաւորութեան վրա, ոստիկան Ցուդա, որը պահպանում էր փողոցի աջ կողմը, յանկարծ հանեց սուրը և նրանով խփեց Ցեսարեվիչի ճակատին՝ աջ կողմից։ Այն մարդը, որը տանում էր Ցեսարեվիչի կառքը, տե-

ւեց մեկով, քանզի Տուդայի ոտքից և վայր գլուխ-քից՝ վայր ընկնելիս Տուդայ վայր զգեց սուրբ-րանալ պղինձ Գեորգին սանդղը վեր առաւ սուր-րը և զրամով խփեց Տուդային։ Պոլիցիական սա-տիճանաւորը ձերբակալեց յանցաւորին։

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

փոստային գնացքը ուղևորվում է

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . . 8 ժ. 40 ր. առաւ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս . 11 » 8 » երեկ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաքու . . 12 » 8 » երեկ.
ԲԱՔՈՒԻՑ գալիս է Թիֆլիս . . 7 » 40 » առաւ.

Աշխարհա-ճանապարհորդական գնացքը

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . 3 ժ. 10 ր. ցերեկ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս . 8 » » առաւ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Գանձակ . 9 » 45 » առաւ.
ԳԱՆՁԱԿԻՑ գալիս է Թիֆլիս . 8 » 20 » երեկ.

ՌՈՒՍԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան 4 ժամին, դէպի քաղաք Նովորոսիյսկի վրայով։

ՇԱԲԱԹ օրերը, 8 ժամին երեկոյեան, չըվեցման քաղաք, բոլոր նաւահանգիստների վրայով։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օրերը, 7 ժամին երեկոյեան, արտասահմանեան քաղաք դէպի Կ. Պոլիս։

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Լոյս են տեսել
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
Հետևեալ գրքերը.

ԼԱԼՕ, Թիլիբաշլարի կեանքից (պատկեր)	5 կ.
ԽՕԼԵՐԱ և նրա առաջն առնելու միջոցներ	5 »
ԱՅՆՏԵՂ ԵՒ ԱՅՍՏԵՂ, Գրիգոր Արծրունու	10 »
ԱՐԳԱԴԻՆ, Լէօի, (պատկեր)	7 »
ՊՍՏԻԿ Է ԲԱՅՑ ՉԱՍԻԿ Է, Լուսինեանի (պատկեր)	5 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ՏԻԿԻՆ	5 »
ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ, Խ. Մալումեանի	50 »
ԼԻՐ ԹԱԳԱՒՈՐ (ըստ Շէկսպիրի)	5 »
ԻՆՉ Է ԿԱԹՍԱԾԸ	5 »
ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆ, Շչեդրինի, Թարգ. Խ. Մ.	5 »
ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԱՂՔԱՏ }	5 »
ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԶՈՒԹԱԿԱՀԱՐ }	

Տպագրվում է „Երբայր եղբօր դէմ“: Շուտով լոյս կը տեսնեն „Երկրագործ և Հրաբուղխ“, կենդանական աշխարհից „կոպիտների կեանքը“, Կարգին „Արջերը“ և ժողովրդական ընթերցանութեան ուրիշ գրքեր:

Դիմել Թիֆլիս. Խ. Մալումեան

Ց Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԹԻՖԼԻՍԻ ԹԱՏՐՈՆ

Կիրակի, 12-ին մայիսի կը կայանայ

ԵՐԳԻՉ ԱՄԻՐՋԱՆԵԱՆՑԻ

Վերջին կօնցերտը

Մասնակցութեամբ տ. Շահբազեանի և պ-պ. Կեշիշեանի, Վ. Մամիկոնեանի, Բարսեղեանի, Տէր-Աստուածատրեանի և Դաւիթովի—Անեան.

Սկիզբը ուղիղ 8½ ժամին երեկոյեան։

Տոմսակները վաճառվում են սովորական տեղերում, Տէր-Ցովսէփեանի և Ն. Սաղաթելեանի մագազիններում, իսկ կօնցերտի օրը թատրոնի կասսայում։ 2—2

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

MESSAGERIES MARITIMES

(ՄԵՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ԼՕՆԴՕՆԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ

Ուրբաթ, մայիսի 17/29 գալու կը գնայ ԲԱԹՈՒՄԻՑ GUADIANA (ԳՈՒԱԴԻԱՆԱ) շոգենաւը, նաւապետ LAMANON (ԼԱՄԱՆՕՆ) դէպի Կ. Պոլիս, Մարսէլ, Հավր, Լօնդօն, մտնելով և միջանկեալ նաւահանգիստները։

Ագէնտները ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ՝ ՄԱԼԱԼԱՔ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ ԴԻՈՐԴ ՀԱՃՈՒԲԵԱՆ ՀԱՃԻՐ-ԲԵԱՆՑ, իսկ ԲԱԳՈՒՈՒ մէջ ՖՈՒՂԼՈՍԸ։ 2—2

ՄԻ ՏՈՒՆ

Ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, 5-րդ ուչաստկում, Մուխրանսկի փողոցում, № 13.
Հարցնել նոյն տեղ տ. ԴԱՆԴՈՒՐՕՎԻ մօտ։ 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԿՐԵԴԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Հրաւիրում է ցանկացողներին կապալով վերցնել գեներալ Տէր-Աստուրովի նախկին տունը, որը գտնվում է Թիֆլիսում՝ Երևանեան Հրապարակի վրա, Պուշկինեան և Միջին փողոցի անկիւնում։ Կօնդիցիաները կարելի է տեսնել ընկերութեան վարչութեան մէջ ամեն օր, առաւօտեան 11 ժամից մինչև 1 ժամ կէսօրից յետոյ։ Յայտարարութիւնները կընդունվեն մինչև 20 մայիսի, ներկայ թւի, ընկերութեան վարչութեան մէջ, Պուշկինեան փողոցում, Սունդուկեանցի տանը։

2—3

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Շոգենաւերի կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի 9/21 յունվարից սկսած

ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ

Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն, և Կ. Պօլիս։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ

Չորեքշաբթի,	22 մայիսի (3 յունիսի)	շոգենաւ	ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ	—	ԺԻՐՈՒԷՆ
—	5/17 յունիսի	—	ՍԻՐԿԱՍԻ	—	ԲՕՇԷԼ
—	19 յունիսի (1 յուլիսի)	—	ԱՆԱՏՕԼԻԱ	—	ԳԱՐՐԻԳ
—	3/15 յուլիսի	—	ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ	—	ԺԻՐՈՒԷՆ

և այլն, երկու շաբաթ մի անգամ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օրերը, 4 ժամին կէսօրից յետոյ։ Տօմսակների գները ուղղակի երթևեկութեան Բաթումից դէպի Պարիզ խիստ գնից պակսեցրած են։

Տեղեկութիւնների համար ճանապարհորդների և բեռների մասին թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գարանիօնին, Նաբերէժնայա, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. Վիկտոր դ'ԱՐՆՕԻՆ, Միջին-փողոցում, նախկին գեներալ Տէր-Աստուրովի տանը, ԲԱԳՈՒՈՒՄ, Սամուէլ Դիլգարովին, Կոլիւբիակինսկայա հրապարակ, և ՆՈՎՈՐՈՍԻՅՍԿՈՒՄ պ. Լուի Րընօին։ 2—10 (և. շ.)

Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Թիֆլիսում և Բաքւում Բարձրագոյն Հաստատ-

-ված գեղատան ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մօտ։

29—50 (շ.)

ՊՕՂՈՍ ՔԻՒՐՔՋԵԱՆ

Վիեննայում, ցանկացողներին և ... օգտակար է իր ծառայութիւնները պ-պ. ճանապարհորդներին և վաճառականներին և այլն։

ՀԱՍՑԷՆ. P. Kurktschianz, WIEN, Radetzky Strasse № 4.
Իսկ հեռագրերի համար. Kurktschianz Wien.

8—16 (և. շ.)

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԴՊՐՈՑ ԵՒ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ

ՕՐԻՈՐԴ ՍՕՖԻԱ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ

(Երիվանեան փողոց, № 4)

Ամառը տեղափոխվում է Բօրժօմ. Ամառվայ համար ընդունվում են ցերեկօթիկներ։ 3—6 (շ. հ.)

„ՄՇԱԿԻ“ խմբագրատանը ծախվում է. „ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ“ ЛЕКЦІЯ ЧИТАННАЯ НА АРМЯНСКОМЪ ЯЗЫКѢ, **ГРИГОРІЕМЪ АРЦРУНИ.** Переводъ А. Аракелянца, (Москва, 1880). —Цѣна 25 коп., съ пересылкою 30 к. (Почтовыми марками). 6—20

ԲԱՌԳԻՐՔ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ-ՀԱՅԵՐԷՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐ. ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ընտիր թղթի վրայ, մերձաւորապէս 1,300 ձևերով, մեծադիր քառածալ, մօտ 300 թերթերէ բաղկացեալ։ Ի վերջ Երկրորդ Հատորին՝ յաւելուած Հայերէն-Գաղղիերէն Բառագրոց։

ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՅ Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՔԱՋՈՒՆԻՈՅ

Լոյս տեսած է առաջին հատորն, 159 թերթ, 627 գեղեցիկ ձևերով։ Բացուած է բաժանորդագրութիւն Երկու Հատորին ի միասին։

Ա. Բաժանորդագինն է ֆր. 50 (18 րուբլի)։ Երկու հատորին ի միասին, կանխիկ վճարելի։

Բ. Բաժանորդագրութիւնն կը շարունակվի մինչև ցվերջ 1891 տարւոյս։ Յորմէ յետոյ գինը պիտի բարձրանայ։

Գ. Բաժանորդագրուողք պիտի ընդունին Առաջին Հատորն, իսկ Երկրորդ Հատորն՝ այն ինչ տպագրութիւնն աւարտի։

Թիֆլիսում և գաւառներէն բաժանորդագրուիլ ցանկացողք պէտք է դիմեն Յովակիմ Ջաթալ-պաշեանցին։

Վարչութիւն Մխիթարեան տպագրատան Վենետիկ 7—10

Чистый Какао Блоокеръ

ԿԱԿԱՕ

Թասը նստում է միայն 4 կոպ.
Բօլլէնդական պատրաստութիւն.

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՍՆՆԴԱՐԱՐ ՓՈՇԻ.

Առաջարկվում է առողջացողների և երեխաների համար.

Питательный Напитокъ

Միակ պահեստ կովկասում՝ Բարձրագոյն հաստատված դեղագործական ապրանքների կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում և Բագուում։ 23—50 (շ.)

ԷԼԷԿՏՐՕՆ

ԷԼԷԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
Ույժի հասցնելը տարածութեան վրա.
ՏԷԼԵՖՕՆՆԵՐԻ ՍԱՐՔԵԼԸ.
Էլէկտրական նշաններ.
ԶԱՆԳԱԿՆԵՐ
ԳԱԼՎԱՆՕՊԼԱՍՏԻԿԱ.
Էլէկտրօլիզ,
Ակումուլատորներ, Էլէմենտներ,
ՇԱՆԹԱՐԳԵԼՆԵՐ.
Նախահաշիւներ և ծրագիրներ ձրիաբար.

ԳԼԷԲՕՎ եղբայրների
ՌՕՍՏՕՎ (Դօնի վրա)
Մեծ Սադօվայա փողոց, 24
РОСТОВЪ (на Дону)
БР. ГЛѢБОВЫ
Большая Садовая, 24.

ԳԱԶԱՅԻՆ ՆՈՐ ՇԱՐԺԻՉՆԵՐ
Օտտօ սիստեմայի, որոնք իրանք իրանց են ուղղում ու օծում։
Գազի համար — ածուխից,
— — — նաւթից,
— — — անտրացիտից,
— — — կէրօսինից
½-ից մինչև 120 ձիու ույժի։
Շոգեմեքենաներ մեծ արագութեան.
29—100 (և. շ.)